

Održivi razvoj u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Šupe, Dino

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:129:885877>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Biograd na Moru
Poslovanje i upravljanje

DINO ŠUPE

ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA
U SPLITSKO-DALMATINSKOJ ŽUPANIJI

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

Biograd na Moru, 2020. godine

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Biograd na Moru

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA
U SPLITSKO-DALMATINSKOJ ŽUPANIJI

Mentor:

dr. sc. Pavao Ivić, v.pred.

Student:

Dino Šupe

Naziv kolegija:

Ekonomika troškova

JMBAG studenta:

1219038379

Biograd na Moru, listopad 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TURIZAM U HRVATSKOJ	2
2.1. Trendovi turizma u Hrvatskoj.....	4
2.2. Ciljevi razvoja hrvatskog turizma do 2020.godine	10
3. ODRŽIVI TURIZAM	12
3.1. Osnovne karakteristike održivog razvoja	15
3.2. Dimenzije održivosti turizma	16
3.2.1. Ekološka održivost	16
3.2.2. Sociokulturna održivost.....	17
3.2.3. Ekonomska održivost.....	18
3.2.4. Tehnološka održivost	18
3.3. Načela održivog razvoja prema „Agendi 21“	19
4. ODREDNICE RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA U SPLITSKO –DALMATINSKOJ ŽUPANIJI.....	24
4.1. Karakteristike turizma u Splitsko – dalmatinskoj županiji.....	24
4.2. Perspektiva razvoja održivog turizma kroz projekte održivog turizma.....	24
4.3. Projekt „Eko-kaštelanski zaljev“	26
4.4. Projekt Medpaths	27
4.5. Projekt „Eko etna stara sela“	27
4.6. Prostorni plan parka prirode „Biokovo	28
5. ZAKLJUČAK.....	30
IZJAVA.....	32
LITERATURA.....	33

Sažetak

Gradovi predstavljaju središta života, kulture, znanosti, razvoja, ekonomije, inovacije i brojnih drugih elemenata, te omogućuju stanovništvu priliku za socijalni i ekonomski napredak. Uzevši u obzir brojne funkcije koje grad mora obaviti može se zaključiti da su pred gradove stavljeni i veliki izazovi razvoja i održavanja. Neki od izazova s kojima se gradovi suočavaju svakodnevno su pretjerana potrošnja energije, problem infrastrukture, preopterećenost prometnica, stvaranje otpada, nedostatak prostora namijenjenog za stanovanje i drugi. Poboljšanjem eksploatacije resursa i kontinuiranim aktivnostima usmjerenim na smanjenje zagađenosti i siromaštva mogu se prevladati izazovi u gradovima kako bi daljnji napredak bio osiguran. Kriteriji koje bi održivi grad trebao sadržavati temelje se na društvenoj održivosti, očuvanju okoliša, dobroj komunikaciji i poticanju kreativnosti i inovativnosti kod svojih stanovnika. Iz tog razloga je bitno osvijestiti i širiti ideju održivog razvoja, jer na posljetku, ako ideju održivog razvoja ne počnemo širiti na vrijeme, u daljoj budućnosti nećemo je imati kome proslijediti. Održivi turizam je prepoznat i u Splitsko-dalmatinskoj županiji te se na tom području rad na mnogobrojnim projektima koji zadovoljavaju kriterije održivosti.

Ključne riječi: održivi razvoj, turizam, Splitsko-dalmatinska županija

Summary

Cities represent centers of life, culture, science, development, economy, innovation and many other elements, and provide the population with an opportunity for social and economic progress. Considering the many functions that the city has to perform, it can be concluded that the cities are also facing major development and maintenance challenges. Some of the challenges cities face on a daily basis are excessive energy consumption, infrastructure problems, congestion of roads, waste generation, lack of space for housing and others. Improving resource exploitation and continuous activities aimed at reducing pollution and poverty can overcome urban challenges to ensure further progress. The criteria that a sustainable city should include are based on social sustainability, environmental protection, good communication and encouraging creativity and innovation among its residents. For this reason, it is important to raise awareness and disseminate the idea of sustainable development, because in the end, if we do not spread the idea of sustainable development in time, we will have no one to forward it to in the future. Sustainable tourism is recognized in the Split-Dalmatia County as well field work on numerous projects that meet the sustainability criteria.

Key words: sustainable development, tourism, Split-Dalmatia County

1. UVOD

Shodno svojim željama odabire onaj vid turizma koji će najpotpunije zadovoljiti njegove sofisticirane potrebe. Promjena svjetonazora turista o različitom djelovanju turizma utjecao je na to da novi turisti turizmu prilaze s razumijevanjem, zahtijevajući vrlo visoku razinu kvalitete turističkog proizvoda i usluge. Novi trendovi u razvoju turizma prate turističku potražnju koja zahtjeva autohtoni doživljaj pojedine destinacije, sklad s prirodom i stapanje s domicilnom stanovništvom kako bi se što vjerodostojnije upoznala sredina u koju se putuje.

Selektivni turizam je nastao kao odgovor na masovni turizam koji je mnogo godina bio dominantan oblik turizma. Selektivni turizam je odgovor na sve veću zahtjevnost turista glede turističkog proizvoda i usluge koje želi konzumirati. To, prije svega, podrazumijeva kvalitetniji, društveno i ekološki prihvatljiviji proizvod, onaj koji naglašava izvorni identitet i trajnu inovaciju turističkog proizvoda. Buduća kretanja u razvoju turizma biti će mnogo humanija od dosadašnjih, mnogo će se pažljivije iskorištavati prirodni resursi i mnogo će se više cijeliti kulturna baština koja čini identitet pojedine destinacije.

Termin održivog razvoja podrazumijeva mudro iskorištavanje ili razumno planiranje i iskorištavanje resursa u turizmu. Odgovornost za ostvarivanje održivosti također je važna tema jer se ne radi samo o odgovornosti međunarodnih organizacija i vlada koje ih podupiru. Gospodarstvo ima ključnu ulogu u prepoznavanju važnosti društvene odgovornosti i dugoročnih ciljeva. Potrošači također predstavljaju važne sudionike u potrazi za održivosti, no gospodarski subjekti i potrošači maksimaliziraju kratkoročne ciljeve i potrebe, a koji su u suprotnosti s dugoročnim ciljevima razumnog planiranja i održivosti.

Predmet istraživanja ovog završnog rada je održivi turizam u Splitsko dalmatinskoj županiji. Istražuju se odrednice razvoja održivog turizma u dotičnoj županiji te aktualni projekti koji zadovoljavaju kriterije održivosti turizma.

2. TURIZAM U HRVATSKOJ

Promjene u trendovima međunarodnog turizma jasno su vidljive u desetljeću. To je bilo razdoblje, sa dosad neviđenom, dinamikom kulturnih, ekonomskih i strukturnih promjena. Tehnološke inovacije posebno su ubrzale razvoj turizma. Veće mogućnosti za obilnije investiranje i brzi razvoj, pomogle su u praćenju „hirovitih“ trendova turističke potražnje. Segmentacija turističkog tržišta postaje raznovrsnija, tako da se turistički proizvodi prilagođavaju posebnim potrebama svakog segmenta.

Čovjek je ishodišna točka i subjektivni element u turizmu. On je pokretač i sudionik stalnih povratnih migracija koje se naziva turizmom (Jadrešić, 2001: 5). U suvremenom svijetu u kojoj živi suvremeni urbani čovjek, potreba za novim, drugačijim, osim što proizlazi iz znatiželje da se upozna nepoznato, nastaje i iz želje da se prošire vidici, rađa se i iz prirodnog nastojanja suvremenoga i otuđenog urbanog čovjeka upražnjavanju slobodnog vremena. Suvremeni čovjek nastoji u dokolici iskorači iz užurbane svakodnevnice i ponovno uspostavi vezu s prirodom.

Nakon zadovoljenja egzistencijalnih potreba čovjek, ako raspolaže slobodnim vremenom i slobodnim financijskim sredstvima za zadovoljenje svojih sklonosti, nastoji zadovoljiti sekundarne potrebe, a to su potrebe za odmorom i rekreacijom. Jedna od najizraženijih među velikim dijelom tzv. sekundarnih potreba jest potreba za rekreacijom, i u tom dijelu potreba za turističkom rekreacijom. Ta potreba obnavlja i jača tjelesne i psihičke sposobnosti oslabljene zbog životnih i radnih prilika, a postiže se prije svega odmorom i raznodom. S razvojem društva jača i značenje te potrebe, pa ona u svojoj evoluciji u čovjeka danas poprima sve više svojstva egzistencijalne ili primarne potrebe, manifestirajući se pritom u različitim oblicima (Jadrešić, 2001: 5).

Turizam putem svojih mnogobrojnih društvenih funkcija (zdravstvene, rekreacijske, sportske, zabavne, kulturne, ekološke, socijalne, političke, moralne, vjerske, edukativne), u situaciji sve izrazitijih i osmišljenijih intelektualnih, duhovnih i tjelesnih potreba ostaje sredstvo i izazov sretnije i organiziranije čovjekove svakodnevice. Turizam je postao najpotpuniji i najpoželjniji oblik korištenja slobodnog vremena.

Turizam putem svojih mnogobrojnih društvenih funkcija (zdravstvene, rekreacijske, sportske, zabavne, kulturne, ekološke, socijalne, političke, moralne, vjerske, edukativne), u situaciji sve izrazitijih i osmišljenijih intelektualnih, duhovnih i tjelesnih potreba ostaje sredstvo i izazov sretnije i organiziranije čovjekove svakodnevice. Turizam je postao najpotpuniji i najpoželjniji oblik korištenja slobodnog vremena.

Kao složena socijalna i kulturna pojava suvremenoga i razvijenog svijeta, turizam je jedno od najvećih dostignuća suvremene civilizacije. Turizam i turistička putovanja čine značajnu odrednicu života: rad - stanovanje – slobodno vrijeme i putovanje (Jadrešić, 2001: 10).

Nekada povlastica i luksuz rezerviran samo za bogate, suvremeni turizam uspješno osvaja sve kategorije stanovništva. Pedesetih godina prošlog stoljeća, turizam počinje poprimati masovna, a onda i uniformna obilježja. Danas je turizam najdinamičnija i najmasovnija društvenoekonomska pojava suvremenog svijeta.

Današnji razvoj materijalnog bogatstva i kulturna razina pojedinca te svijest o dragocjenosti slobodnog vremena čine da se čovjek sve izrazitije pretvara u turista čime turizam postaje jedan od najpotpunijih oblika korištenja slobodnog vremena. Turizam se pojavljuje kao bijeg iz svijeta rada, iz sumorne svakidašnjice Tv-a, čekanja godišnjeg odmora o kojem se cijele godine mašta.

Polazište za razumijevanje i određivanje sintagme turističke potrebe nalazi se u općem pojmu potrebe. Potrebu se općenito shvaća kao „osjećaj pomanjkanja nekog proizvoda, dobra ili usluge, kombinirano težnjom da se ta potreba ukloni tj. da se težnja zadovolji“ (Dulčić, 1991: 13).

U sustavu čovjekovih potreba sadržane su i turističke potrebe. „Osjećaj pomanjkanja“ koji izazivaju turističke potrebe zadovoljava se materijalnim i nematerijalnim turističkim dobrima (materijalnim proizvodima i/ili uslugama). U globalnom sustavu čovjekovih potreba turističke se potrebe mogu promatrati kao posebnost. Turističke potrebe različitog su sadržaja i strukture, a sinonimi su im: potrebe za putovanjem, promjenama, rekreacijom itd. Te i druge potrebe kad se javljaju kod čovjeka turista, konvencionalno se nazivaju turističke potrebe (Dulčić, 1991: 13).

U turističkoj literaturi rašireno je tumačenje o nastanku i razvoju turističkih potreba kao o posljedici niza društvenih promjena: životnog standarda, slobodnog vremena, urbanizacije, ekoloških uvjeta, razvoj prometa itd.

Potrebe su uvjetovane osim imperativima održavanja i obnavljanja čovjekovog fizičkog i kulturnog razvoja još i civilizacijskim uvjetima okruženja u kojem čovjek živi, kao što je marketinška propaganda koja je glavni krivac za stvaranje novih čovjekovih potreba. Sustav ukupnih društvenih potreba oblikuje se i prema društvenom statusu.

Turističke potrebe u svom povijesnom razvoju, od elitnog do masovnog turizma dobar su primjer povijesnog i klasnog razvoja čovjekovih potreba, ali i primjer njihove dinamike u vremenu i prostoru, socijalnom i društvenom ambijentu i segmentima stanovništva (Dulčić, 1991: 14).

Turistička se potreba vrlo često zadovoljava na način koji kumulira raznovrsne užitke, od fizioloških i racionalnih do krajnje iracionalnih. Čovjek je hedonist kojem turizam pruža mjesto i vrijeme za uživanja. On hoće tom dijelu svoje prirode dati oduška i konzimirati što veće količine turističkih dobara, slobodnog vremena, prirode i uopće užitaka.

Suvremen, gradski čovjek osjeća i duhovnu potrebu da pobjegne od pritiska u gradskom ambijentu. Mnogi bježe u turizam da dođu do slobode oduzete okovima današnjeg modernog života. Mnogi traže novo okruženje, nove spoznaje, novo druženje, novu kulturu u kojoj će obogatiti vlastitu osobnost. Upravo u ovim „novim“ potrebama današnjih turista ogledaju se trendovi u razvoju turizma kako u svijetu tako i u Republici Hrvatskoj koja je, prije svega, turistička zemlja koja nastoji pratiti zapadne trendove.

2.1. Trendovi turizma u Hrvatskoj

Turizam se kao gospodarska djelatnost razvija najbrže od svih ostalih turističkih djelatnosti, kako u Europi tako i u cijelom svijetu (Bilen, 2008: 151).

Kada se govori o hrvatskom turizmu danas, govori se o kontinentalnom i priobalnom turizmu na Jadranskoj obali, koji dominira ukupnom turističkom ponudom i potražnjom.

Turistički promet Hrvatske uglavnom je koncentriran na području jadranskih županija. S obzirom na prirodne potencijale, razvijenost i rasprostranjenost turističke infrastrukture i opseg receptivne mreže, hrvatska strana Jadrana najveće je i najznačajnije područje turizma u Republici Hrvatskoj. Kako je turizam sagrađen od mnogobrojnih usluga, očigledno je da u njemu treba konstantno osmišljavati i razvijati mnogobrojne aktivnosti koje idu za tim da se kvantitativna i kvalitativna komponenta što brže i uspješnije unapređuju. Na razvoj turističkog proizvoda i usluge utječu mnogi makroekonomski i mikroekonomski trendovi, sociološki, demografski itd. U nastavku rada će se analizirati glavni činitelji koji diktiraju trendove u razvoju turizma. Da bi se postigao uspjeh na globalnom tržištu, usluge koje turizam nudi moraju imati univerzalnu privlačnost, a razvoj proizvoda mora naglasiti prilagodljivost novim potrebama. Turističkim napretkom, svijet se razvija u globalno selo. Međutim, treba naglasiti da proces globalizacije dovodi do nesigurnosti poduzeća, organizacija i zemalja koje još uvijek nisu ili nisu više konkurentne. U svakom slučaju značenja koje ima proces globalizacije za turizam, treba tražiti u svim njegovim pozitivnostima, prvenstveno odgovorom vlastitih, autohtonih specifičnosti koje će svaku zemlju, pa tako i Hrvatsku, razlikovati od konkurencije. Tada turizam kao spoj socio-kulturnog, ekološkog i gospodarskog postaje putem svojih destinacija prepreka svim negativnim učincima koje globalizacija nosi, posebno prema malim i tranzicijskim zemljama, poput RH.

Turizam u posljednjih desetak godina polagano, ali sve uspješnije pronalazi putove svoga poželjnog izlaza i ponovno stvara pretpostavke za nova dostignuća, ali sada, sve više, u odgovornom planiranju i razvoju. Budućnost turizma je selektivni turizam, kako u Hrvatskoj tako i u cijelom svijetu. Polazne osnove i svrha novih tendencija i orijentacija, kvaliteta, individualitet, identitet, intimitet, doživljaj, ambijent, humanitet, afirmacija malih objekata, suživot i utakmica masovnog i selektivnog programa uz jasno davanje prednosti selektivnom i odgovornom izboru, diverzifikacija, korekcija, selekcija, revitalizacija, restauracija i oživljavanje kulturnog ambijenta i autohtone sredine (Jadrešić, 2001: 196).

Novo tisućljeće donosi prilagođavanje turističke ponude potrebama čovjeka za prirodom. Razvija se takva vrsta turizma koje će na mnogo bolji način uspostavljati korelaciju između ekonomskog, ekološkog i kulturološkog cilja, u razvoju onih vrsta i oblika turizma koje jamče i osiguravaju stalno čuvanje autohtonih vrijednosti socio-kulturnog i socio-ekonomskog ambijenta i vrijednosti određene sredine, koje zadovoljavaju sve strože kriterije zaštite prirode i prostora. Selektivni turizam po svojoj uslužnoj (selektivnoj) i tržišnoj (segmentarnoj)

orijentaciji izrazito veže za izbor i odabrane programe, vrste, oblike i itinerere na određenom turističkom mjestu, lokalitetu ili odredištu koje je prepoznatljivo po nekom svom posebnom turističko-kulturno-rekreativnom elementu i ambijentu, koji ga čini različitim od masovnoga, uniformnoga i standardiziranoga (Jadrešić, 2001: 192). Selektivni turizam, koji je u literaturi poznati i kao alternativni, humanistički i ekološki, predstavlja svojevrsni odgovor na probleme u suvremenom turizmu uzrokovane masovnim turizmom. Mnogi teoretičari turizma vide evoluciju masovnog turizma u selektivni turizam (Geić, 2011: 222).

Moglo bi se reći da bi takav razvoj turizma značio povratak izvornom turizmu, poznate kao tzv. predturističke pa i turističke epohe koji se očituju kroz (Petrić, 2002):

- zdravstvena obilježja (toplice - terme iz rimskog razdoblja, Alpine klubovi 19-og st. Te higijenička - lječilišna društva na Mediteranu u 19. st. itd.)
- kulturološka obilježja (putopisci, povjesničari, geografi starog vijeka, putnici intelektualci renesanse, povlaštenici grand tour putovanja, sudionici i posjetioci velikih arheoloških otkrića u 18-om i 19-om st. tragovima mezopotamske, egipatske, helenske i rimske kulture, uz rast interesa za obilazak te obnovu baštine i tradicijske kulture - etnolozi-putopisci Mediteranom u 18-om i 19-om st.)
- nautička obilježja (prekooceanska putovanja do katastrofe Titanika),
- auto moto obilježja (touring i automoto klubovi, biciklistički klubovi 19-og st.)
- odmor u prirodi i ruralnim prostorima (povratak prirodi sljedbenika J.J. Rousseaua, umjetnici impresionizma u 18-om st. i romantizma u 19-om st., Alpine i kamping klubovi u 19-om i 20-om st.)
- sportsko pustolovna obilježja (olimpijske igre i njihovo oživljavanje, let u balonu, osvajanje svjetskih vrhova i podmorja).

Ova obilježja postupno poprimaju sve intenzivnije oblike i organizirane forme slijedom procvata tehnologije i prometnih sustava te preko turističkog organizacijskog sustava poprimaju i svoju tržišnu dimenziju pretvarajući se u opće prihvaćene selektivne oblike turizma operacionalizirane gotovo do apsurdna (paintball, opasni sportski avanturizam i si.) na strani ponude i potražnje. Pančić-Kombol, selektivni turizam podrazumijeva kao spoj svih pojavnih oblika turizma, koji se uvelike razlikuju od masovnog turizma (Pančić Kambol, 2000: 86).

Rječnik turizma određuje što je to alternativni turizam, kojeg određuje kao turizam koji je uzrokovan različitim turističkim potrebama i motivima (Vuković, 2001: 348). Složenica

selektivni turizam označava različite motive, razloge i naposljetku aktivnosti koji su nagnale gosta na putovanje. Ili jednostavnije rečeno, motiv putovanja svakog pojedinog gosta. Motivi se mogu kretati od sunca i mora, preko upražnjavanja sportsko rekreativnih aktivnosti, kamping odmora, nautičkog odmora, pa sve do kulturnog turizma. Alternativni ili selektivni turizam se u hrvatskoj turističkoj literaturi, ali i stvarnosti počeo pojavljivati sedamdesetih godina prošlog stoljeća (Geić, 2011: 223). Teoretičari selektivnog turizma drže da je isti nastao iz masovnog turizma, na način da, svaki pojedini selektivni vid turizma predstavlja dio klasičnog masovnog turizma, odnosno, njegovih pojedinih segmenata i oblika kao što su nautičarstvo, kamping, avanturizam, biciklizam, kultura, zdravstveni turizam, seoski turizam i sl.

Gospodarski cilj Hrvatske koja želi postati dugoročno održiva destinacija je dugoročna tržišna održivost. Dugoročna tržišna održivost podrazumijeva komunikaciju i međudjelovanje svih aktera turizma, a sve s ciljem kako bi osmislili turističke proizvode i usluge koji će racionalno iskoristavati prirodne resurse, koji neće narušiti i ugroziti život domicilnog stanovništva te koji će zaštititi i očuvati kulturnu baštinu. Jedino takvo promišljanje o turizmu može rezultirati dugoročnom održivošću Hrvatske, te donositi korist lokalnoj zajednici i omogućiti razvoj lokalne zajednice. Kasparara je još sedamdesetih godina prošlog stoljeća turizam promotrio iz različitih kutova, te je goste koji dolaze u turističke destinacije razvrstao prema razlozima koji ih u iste dovode.

Tako se može govoriti o sljedećim potrebama koje turiste dovode u destinacije (Geić, 2011: 225):

- rekreacijske potrebe (rekreativni turizam u bližim ili dalekim destinacijama, zdravstveni turizam)
- kulturne potrebe (kulturni svjetovni turizam i religijski turizam)
- socijalne potrebe, potrebe za druženjem i socijalizacijom (roditeljski turizam, turizam udruženja i saveza)
- sportske potrebe (aktivni i pasivni sportski turizam)
- komercijalne ili poslovne potrebe (poslovni i kongresni, turizam sajмова i izložbi)
- političke potrebe (diplomatski turizam, turizam političkih manifestacija).

Podjela ostalih čimbenika koji turiste dovode u destinacije su sljedeće:

- podrijetlo (nacionalni turizam, međunarodni turizam)
- trajanje boravka (turizam kratkog boravka, turizam tranzita ili graničnih prijelaza, rekreativni turizam na bližim odredištima, turizam dužeg trajanja boravka, turizam godišnjih odmora), sezona (ljetni turizam, zimski turizam)
- broju sudionika (individualni turizam, kolektivni turizam, turizam skupina ili društava, klupski turizam, masovni turizam, obiteljski turizam)
- dob turista (turizam mladih, turizam treće dobi)
- vrste prijevoza (željeznički turizam, automobilski turizam, avionski turizam, pomorski, riječni i jezerski turizam)
- vrsta smještaja (hotelski turizam, para-hotelski turizam, “chalet” turizam, turizam sekundarnog domicila, kamping turizam),
- učinci na platnu bilancu (aktivni turizam - receptivni turizam, pasivni turizam – emitivni turizam)
- način plaćanja (socijalni turizam, turizam iz štednje i kredita)
- sociološke kategorije koje se mogu razvrstati na: obiteljski turizam, turizam mladih socijalni turizam, ekskluzivni i luksuzni turizam i slične podjele, koje danas mogu sezati u desetke kategorija.

Pančić Kambol navodi da se selektivni turizam može objasniti u smislu različitih oblika turizma usklađenih s prirodnim i društvenim vrijednostima lokalne zajednice (Pančić Kambol, 2000: 86). Selektivni turizam podrazumijeva vidove turizma koji poštuju sredinu u kojoj se razvijaju, razvijaju se a način da ju ne remete ili devastiraju (Chambers, 1997: 85).

U ekološke vrste turizma Jadrešić ubraja ambijentalni turizam, tzv. mali turizam, naturizam, individualni te obiteljski turizam, eko-edukativni, robinzonski, ruralni, zdravstveni ili lječilišni turizam, sportsko-rekreacijski turizam, konjički, pješački te planinski turizam. Ekoturizam kao vrstu s održivog turističkog razvoja čine turisti koji su zainteresirani za upoznavanje prirodne i kulturne baštine, za specifična i čista prirodna područja, pri čemu su i sami orijentirani na zaštitu okoliša u kojem se kreću ili borave. Bitno je naglasiti kako ekoturizam nije svaki turizam koji se odvija u prirodi. On donosi koristi u smislu očuvanja resursa, te ne izaziva negativne utjecaje, a može služiti kao podloga za održavanje i financiranje čistih područja. Također, donosi

gospodarske, kulturološke i društvene koristi lokalnom stanovništvu, što je vrlo važno promatrajući turistički slabije razvijene regije koje su još uvijek očuvane i čiste (Črnjar i Črnjar, 2009:3).

U alternativne vrste ubraja tzv. alternativne vidove i turističke projekte te programe među kojima se ističu razni specifični ekstremno sportsko-rekreacijski programi, zabavni i edukativni programi, pješački i cikloturizam, avanturistički, polinezijski, argonautski, safari turizam, vinske i gastronomske ture, istraživačka putovanja turista pojedinaca, putovanja u ekološki nedirnute krajeve i autohtone ljudske aglomeracije, putovanja u neotkrivena mjesta, te pojedini specifični izvansezonski oblici turizma, jezerski, riječni, kontinentalni, shopping turizam, umirovljenički ili turizam treće dobi, iseljenički ili etnički turizam i sl. (Geić, 2011: 228).

Kulturno-edukativne i komunikacijske vrste turizma podrazumijevaju: dječji, đачki, studentski, omladinski, edukativni turizam, ekskurzionizam, ekumenski, religijski, ferijalni i esperanto turizam, hobi programe, kongresni, kulturni i kulturno-umjetnički, manifestacijski, memorijalni, patriotski, politički, poslovni, turizam susreta, doživljaja i druženja i sl. (Geić, 2011: 228).

Pod ekskluzivnim vrstama turizma podrazumijeva avanturistički, elitni, gastronomski, hedonistički i jahting turizam, karnevalski, klupski, konjički, hazardni, kulturni i kulturno-umjetnički turizam, lovni, mondenski, nautički, robinzonski, safari, seksualni turizam, turizam tipa Club Mediterane i sl. (Geić, 2011: 228).

U zdravstveno-rekreativne i zabavne vrste turizma on ubraja hedonistički turizam, hobi programe, klimatski, konjički, lječilišno-klimatski, izletnički i pješački turizam, rekreacijski, seksualni, športski, športsko-rekreacijski turizam te velike sportske priredbe, zatim termalni, zabavni, zdravstveni i zdravstveno-rekreacijski itd.

Ostale vrste turizma podijeljene su u dvije podgrupe nastale kao rezultat organizacijskoga i sadržajnoga, ili pak statističkoga te vremenskog, odnosno prostornog obuhvata, koji se mogu pronaći u praktičnoj terminologiji (Geić, 2011: 228):

1. U prvu grupu ulaze gradski ili urbani turizam, incentive i inclusive programi, grupni, individualni, jezerski, riječni, kolonijalni, komercijalni, komplementarni, nautički i

mješoviti turizam, turizam u kućnoj radinosti, turizam srednjeg sloja, radnički turizam, umirovljenički turizam, zdravstveni turizam.

2. U drugoj grupi su termini poput aktivni turizam, receptivni turizam, domaći, inozemni i međunarodni, interkontinentalni, interregionalni, otočni, obalni, zagorski, ljetni, zimski proljetni, jesenski, narodni ili nacionalni, po-sezonski, predsezonski, regionalni, lokalni, sezonski, izvansezonski i sl.

2.2. Ciljevi razvoja hrvatskog turizma do 2020.godine

Prema Strategiji za razvoj turizma do 2020. godine, koju je izdalo Ministarstvo turizma, Hrvatska će se do 2020. godine razviti u turistički održivu i odgovornu, planetarno poznatu turističku zemlju. Hrvatska će prema istoj strategiji biti vrlo privlačna investitorima, što će pogodovati razvoju svih djelatnosti koje su na direktan ili indirektan način povezane s razvojem turizma.

Razvoj turizma pogoduje i novim zapošljavanjima, posebno u ruralnim i nerazvijenim sredinama. Strategija nadalje naglašava ciljeve koji potenciraju dugoročnu održivost turizma, gdje se na održiv način upravlja resursima i razvojem prostora, poštuje kultura, tradicija lokalnih sredina i domicilnog stanovništva.

Hrvatska želi biti autentična mediteranska destinacija, koja je globalno poznata po bogatoj povijesti, kulturi, tradiciji i gostoprimstvu domaćina¹. Strategiji za razvoj turizma do 2020. godine (2013.), određuje ciljeve koje razvoj turizma treba slijediti kako bi se postigla vizija održive mediteranske destinacije. Ciljevi koji se navode u strategiji su sljedeći:

1. Otvaranje novih tržišta – pod otvaranjem novih tržišta podrazumijeva se ulazak na nova zemljopisna tržišta. Otvaranje novih tržišta prije svega podrazumijeva privlačenje novih ciljnih tržišta kupaca, koji se razlikuju demografski, psihološki, socijalno, dobro, kulturno itd.

Velika i raznolika segmentacija tržišta podrazumijeva segmentaciju na temelju različitih životnih stilova, navika, hobija, kultura i sl. Razvoj komunikacijskih tehnologija omogućuje kontinuiranu komunikaciju s kupcima. Evoluciju na komunikacijskoj razini

¹ Vlada RH – Ministarstvo turizma, Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, str. 27., www.mint.hr/UserDocImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf, (25.04.2016.)

učinio je razvoj društvenih mreža, društvene mreže su omogućile stalni kontakt s potencijalnim i budućim gostima, jeftinu i precizno ciljanu komunikaciju s turistima.

2. Razvoj proizvoda – razvoj proizvoda podrazumijeva kreiranje i razvoj turističkih proizvoda. Novi turistički proizvodi zahtijevaju visoku kvalitetu koja će zadovoljiti, velika. Ovaj kontinuirani proces počiva ponajprije na prilagođavanju turističkih proizvoda očekivanja ‘novog turista’ koji je vrlo dobro informiran, izbirljiv i kritičan. Novi turist o kojemu se govori želi uživati u turizmu doživljaja i priča. Novog turista karakterizira suverenost, nepovjerljiv je prema turističkim oglašivačima. Turisti kao kupci općeniti navise vjeruju jedni drugima, što zahtjeva vrlo visoku kvalitetu svakog turističkog proizvoda.
3. Zauzimanje okolišno odgovorne pozicije – odgovornost prema prirodi, okolišu, očuvanju bogatstvu flore i faune. Društvena odgovornost u turizmu podrazumijeva očuvanje svih društvenih i prirodnih resursa. Zeleni koncept turizma traži osviještenost i uključivanje svih sudionika turizma.
4. Razvoj novih i inovacija postojećih poslovnih i upravljačkih modela – novi upravljački modeli zahtijevaju umrežavanje i povezivanje svih turističkih dionika.
5. Razvoj novih komunikacijskih i prodajnih vještina – nove komunikacijske tehnologije od svijeta su napravile globalno selo, a za turizam to znači stalnu komunikaciju s potencijalnim gostima. Učestala komunikacija s turističkim kupcima povećava efikasnost u dolaženju do priželjkivanih ciljnih skupina.

Željeni razvoj turizam podrazumijeva racionalno raspolaganje društvenim i prirodnim resursima, a doprinosi očuvanju ekoloških sustava i biološke raznolikosti turističkih područja.²

² Vlada RH – Ministarstvo turizma, Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, str. 28., www.mint.hr/UserDocImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf, (25.02.2020.)

3. ODRŽIVI TURIZAM

Ovo poglavlje istražuje koncept, definiciju i dimenzije održivog razvoja turizma. Održivost je postala pomodan termin unutar turističkog razvoja i djelovanja. Međutim, postoji velika nedoumica oko značenja održivosti i pitanja je li takvo što ostvarivo u turističkom sektoru. Ovo poglavlje se bavi povijesnom pozadinom održivosti i njenom primjenom na turističke aktivnosti.

Održivost je jedan od najčešće korištenih koncepata koji se ističe u raspravama o turističkom razvoju. Istodobno se radi o jednom od najmanje jasnih koncepata, te su i akademici i praktičari još uvijek daleko do toga da postignu suglasnost oko definicije tog koncepta. Analitički okvir održivosti je širok te obuhvaća ekonomska, ekološka, društvena i kulturna pitanja, ali istodobno se ističu etička pitanja i generacijska jednakost i solidarnost kao sadržaj koncepta.

Pokret prema današnjoj platformi ekološke održivosti, moguće je uočiti još krajem devetnaestog stoljeća, kada su se pokazali pravi znakovi brige za planet na kojem živimo, manifestirani kroz stvaranje zaštitnih društava i nacionalnih parkova (Yellowstone, SAD, 1872; Kraljevsko društvo za zaštitu ptica, Ujedinjeno Kraljevstvo, 1889; Nacionalna zaklada, Ujedinjeno Kraljevstvo, 1894). Nacionalni parkovi su osnovani u mnogim zemljama Commonwealtha (Australija, Kanada i Novi Zeland) tijekom druge polovice devetnaestog stoljeća, te unutar Ujedinjenog Kraljevstva početkom dvadesetog stoljeća. Ekonomija je uvijek bila povezana s pitanjima održivosti, poglavito zbog svoje usredotočenosti na optimalno iskorištavanje oskudnih resursa, a o pitanjima vezanim uz održivost se raspravljalo tijekom većeg dijela dvadesetog stoljeća. U 1960-tim godinama sazrijeva svijest o zaštiti okoliša, te se javlja masovna zabrinutost za planet. To je vjerojatno odgovor na poslijeratni period kojeg je karakterizirao brz ekonomski razvoj i posebne promjene, zajedno sa spoznajom o krhkosti planeta koje su potaknute prvim slikama Zemlje iz svemira. Rane 1970-te godine svjedoče o Prvoj konferenciji Ujedinjenih naroda (UNEP) o okolišu (Stockholm 1972), gdje je donesen plan za okoliš koji se zasnivao na (Cooper i sur., 2008: 195):

- programu globalne procjene okoliša (Earthwatch)
- aktivnostima upravljanja okolišem
- međunarodnim mjerama za podržavanje nacionalnih i međunarodnih aktivnosti procjene i upravljanja.

Stockholmska konferencija (1972) rezultirala je naručivanjem i kreiranjem Svjetske strategije za očuvanje (World Conservation Strategy - WCS, 1980), koja se može promatrati kao implementacijska mjera ekološkog akcijskog plana. Ova strategija usredotočena je na objašnjenje načina na koje razvoj i zaštita mogu djelovati zajedno. Iduća smjernica na putu do održivosti bio je Bruntlandski izvještaj (1987) koji je kao jedan od svojih primarnih ciljeva naveo: "pomoć u definiranju zajedničke percepcije dugoročnih ekoloških pitanja i sukladnih napora koje je potrebno uložiti kako bi se uspješno nosilo s problemima zaštite i poboljšanja kvalitete okoliša; dugoročan plan djelovanja tijekom nadolazećih desetljeća; i aspiracijskih ciljeva svjetske zajednice" (Bruntland, 1987 prema Cooper i sur., 2008: 195).

Bruntlandski izvještaj je kritiziran jer se mnoga njegova predviđanja nisu ostvarila, no pružio je neprocjenjivu podlogu za debatu o demarkacijskoj liniji između bogatstva i siromaštva, između juga i sjevera, te je ponovno naglasio globalna pitanja koja su iznesena na Stockholmskoj konferenciji. Niti pet godina nakon Bruntlandskog izvještaja, održan je Zemaljski Samit u Rio de Janeiru (1992), koji je postavio smjernice održivosti u obliku široke strategije djelovanja, poznate pod nazivom Agenda 21. Dobre namjere iznesene na ovom samitu 1992. godine, vrijede još i danas, no ono što nedostaje su značajne akcije za primjenu odluka donesenih na samitu. To je bila glavna tema summita u Johannesburgu 2002. godine. Sljedeće desetljeće će predstavljati pokusni period kroz koji će se vidjeti postoji li među vladama istinska volja da se implementira globalna strategija i planovi djelovanja koji su postavljeni prije više od deset godina (Cooper i sur., 2008: 196).

Bilo kakav oblik proizvodnje i potrošnje imati će implikacije na održivost i stoga rasprava o održivosti trebala uključivati sve oblike aktivnosti. Turizam se posebno spominje u svjetlu održivosti jer se (a) proizvodnja i potrošnja odvijaju u područjima gdje su prirodni i ljudskim radom stvoreni resursi krhki (npr., područja prirodne ljepote, obalna područja, građevine povijesne vrijednosti, itd.) i (b) okoliš i kultura često se koriste kao glavni element turističke ponude i to bez da su uključeni u cijenu koja se naplaćuje za korištenje mnogih prirodnih resursa (Cooper i sur., 2008: 195).

Bruntlandski izvještaj (1987) definirao je održivost kao „zadovoljavanje potreba današnje generacije bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe" te je naveo neke osnovna načela slijedom kojim se može identificirati održivost kao što su (Cooper i sur., 2008: 195):

- zauzimanje holističkog pristupa pri planiranju i izboru strategije razvoja
- zaštita okoliša (biološke raznolikosti) i čovjekove baštine
- očuvanje osnovnih ekoloških procesa
- poticanje sudjelovanja javnosti u razvojnim odlukama
- dugoročno osiguranje produktivnosti nasuprot kratkoročnih efekata
- omogućavanje veće razine ravnopravnosti u odnosima između različitih zemalja.

Kada se govori o suvremenom turizmu, govori se o mnogobrojnim promjenama koji je isti doživio od svojih početaka pa do danas. U nizu mnogobrojnih promjena svakako su najznačajnije nagle i velike promjene vladanja turista i odnosa turizma prema prirodi iz pasivnog u aktivni (Vlahović, 2015: 14-15). Istovremeno je ubrzan proces pretvaranja individualnog turizma u masovni i pretvaranja stacionarnog u mobilni. Tu je riječ o jednoj od najznačajnijih turističkih transformacija, kako s obzirom na vanjske manifestacije tako i s obzirom na posljedice u prostoru. Turisti su ranije uglavnom „boravili” u prirodi i pasivno se podvrgavali blagotvornim utjecajima prirodnih uvjeta, a sada doslovce „konzumiraju“ prirodu te vrše vrlo aktivan utjecaj na sve prirodne elemente u mjestu provođenja izvan domicilne turističke dokolice (Alfieri, 1994: 236-237). Vlahović nadalje napominje da je velika potražnja za prirodnim prostorom prikladnim za aktivnu rekreaciju i selektivni izbor područja i mjesta prikladnih za odmaranje ubrzali su turističku urbanizaciju obalnih područja, što je dovelo do smanjivanja slobodnog prirodnog prostora. Sve nabrojano ima negativan utjecaj na prostor i na kulturnu baštinu tog prostora (Vlahović, 2015: 15).

Održivi razvoj turizma podrazumijeva prvenstveno kvalitetno i odgovorno planiranje prostora koje stavlja naglasak na lokalne kulturne vrijednosti. U skladu s navedenim nove investicije zahtijevaju nužno očuvanje neobnovljivih resursa.

Ponuda usklađena s načelima održivosti trebala bi u tom smislu plasirati jedinstvenu turističku ponudu koja svojom posebnosti zadovoljava potrebe gostiju, a da nema negativan utjecaj na okoliš (Sunara i sur., 2013: 83-88).

Tome u prilog idu i suvremeni trendovi u razvoju turizma koji podrazumijevaju sve veću osviještenost potrošača, kao i koncept koji podrazumijeva „povratak čovjeka prirodi“. Ovakav pristup podrazumijeva kreiranje turističke ponude koja se zasniva na kombinaciji zdrave i organski proizvedene hrane, netaknutog prirodnog okruženja te rekreativnih aktivnosti u

funkciji kulturnih običaja i tradicije. Budući da Hrvatska, s obzirom na spomenute resurse, može ciljano plasirati ovakav turistički proizvod, ovdje se može prepoznati potencijal za daljnji razvoj alternativnog turizma (Sunara i sur., 2013: 83-88).

Koncepcija održivog razvoja turizma uvjetuje zaštitu i održivost svih turističkih resursa a temelji se na zadovoljenju potreba svih generacija koje će u njemu egzistirati. Glavni cilj u razvoju turizma treba biti podizanje kvalitete života te prilagodba zahtjevima turističke potražnje. Koncepcija razvoja treba se temeljiti na održivosti uz očuvanje izvornih odlika prirode i kulturnog nasljeđa (Sunara i sur., 2013: 83-88).

3.1. Osnovne karakteristike održivog razvoja

Planiranje budućeg razvoja gospodarstva, a posebno turizma, nužno je uskladiti s uvažavanjem načela održivog razvoja. U praksi je potrebno u strateške nacionalne dokumente ugraditi načela održivog razvoja te institucionalnu organizaciju prilagoditi provođenju tih načela - od nacionalne do lokalne razine (Smolčić Jurdan, 2005: 15).

Koncepcija održivog razvoja često se poistovjećuje isključivo sa zaštitom okoliša te se time svodi samo na jedno načelo, načelo ekološke održivosti. Budući ekološka održivost ima veliku važnost, a onečišćenje prirode postaje globalna prijetnja cijelom čovječanstvu, u analizi kompleksnosti koncepcije održivoga razvoja nedovoljno je ograničiti se samo na njezinu ekološku dimenziju (Smolčić Jurdan, 2005: 15).

Stvarno ostvarenje održivog razvoja nije moguće bez poštivanja socio-kulturnih specifičnosti, te ekonomske i tehnološke održivosti. Stoga bi se teorije koje se bave isključivo ekološkom održivošću mogle nazvati ekološkim paradigama, teorijskim i praktičnim prilozima koncepciji održivog razvoja, ali ne njezinoj potpunoj razradi. Nerazvijene zemlje moraju prilagoditi svoju pravnu regulativnu onoj razvijenih zemalja. Pravna regulativa nužna je jer jedino njome možemo učinkovito nadzirati provođenje odluka te kažnjavati eventualne prekršitelje (Dulčić i Petrić, 1998: 321).

Ekonomska i ekološka politika moraju biti povezane tako da zaštita okoliša i njezina temeljna načela postanu ishodište svih ciljeva i instrumenata ekonomske politike, što se ponajprije

odnosi na uvažavanje načela održivog razvoja. Najprikladniji način da opća načela održivog razvoja zažive u praksi te da se stvore pretpostavke za ostvarenje ciljeva održivog razvoja jest donošenje temeljnoga nacionalnog dokumenta koji proklamira politiku održivog razvoja kao razvojnu opciju zemlje (npr. Nacionalna strategija održivog razvoja) (Smolčić Jurdan, 2005: 15)

3.2. Dimenzije održivosti turizma

Prema Smolčić Jurdan održivi razvoj zasnovan je na četiri glavna načela (Smolčić Jurdan., 2005: 16):

- ekološkoj održivosti
- sociokulturnoj održivosti
- ekonomskoj održivosti
- tehnološkoj održivosti.

Održivi razvoj zasnovan je na četiri glavna načela: ekološkoj održivosti, sociokulturnoj održivosti, ekonomskoj održivosti i tehnološkoj održivosti. Navedena načela održivog razvoja u radu se razrađuju te se iz njih izvode specifična načela održivog razvoja turizma.

3.2.1. Ekološka održivost

Koncepcija održivog razvoja često se poistovjećuje isključivo sa zaštitom okoliša te se time svodi samo na jedno načelo, načelo ekološke održivosti. Budući da ekološka održivost ima veliku važnost, a onečišćenje prirode postaje globalna prijetnja cijelom čovječanstvu, u analizi kompleksnosti koncepcije održivog razvoja nedovoljno je ograničiti se samo na njezinu ekološku dimenziju (Smolčić Jurdan, 2005: 16).

Stvarno ostvarenje održivog razvoja nije moguće bez poštivanja socio-kulturnih specifičnosti te ekonomske i tehnološke održivosti. Stoga bi se teorije koje se bave isključivo ekološkom održivošću mogle nazvati ekološkim paradigama, teorijskim i praktičnim prilozima koncepciji održivog razvoja, ali ne njezinoj potpunoj razradi (Smolčić Jurdan, 2005: 16).

Ekološka održivost jamči kompatibilnost razvoja s očuvanjem i održanjem osnovnih ekoloških procesa, biološke raznolikosti i bioloških resursa (Smolčić Jurdan, 2005: 16).

Krippendorf navodi da najviši cilj politike turizma koja bi vodila računa o čovjeku i okolišu glasi: "Osiguranje optimalnog zadovoljenja mnogostrukih turističkih potreba svih ljudi unutar sposobnih organizacija i u nenarušenom okolišu, vodeći računa o interesima stanovništva i turističkih područja" (Krippendorf, 1986: 106).

3.2.2. Sociokulturna održivost

Turizam, budući da s njim dolazi i mnoštvo novih, lokalnoj sredini stranih ljudi koji imaju svoje kulturne običaje, način provođenja slobodnog vremena i slično, ima snažan utjecaj na kulturne vrijednosti lokalne zajednice. Stil života, običaji i tradicija lokalnoga stanovništva dolaskom turista doživljavaju bitne promjene. Kultura lokalne zajednice neizbježno i nepovratno se mijenja s razvojem turizma. Budući da je kultura dinamičan proces, ne može se promjena kulturnog obrasca smatrati isključivo posljedicom utjecaja turizma.

No, zadržavanje lokalnih specifičnosti i autohtonih obilježja opća je društvena vrijednost koju je potrebno održati. U malim, zatvorenim zajednicama i mali broj turista može snažno utjecati na promjenu sociokulturnog okruženja i imati dalekosežne negativne posljedice. Stoga je potrebno razviti menadžment utjecaja posjetitelja (engl. visitor impact management) sa svrhom sprečavanja kontrole utjecaja turista na lokalno stanovništvo, odnosno negativnih utjecaja. To je iznimno bitno načelo održivog razvoja (Krippendorf, 1986: 18).

Stupanj društvene održivosti razlikuje se s obzirom na razvijenost i otvorenost lokalne sredine. Što je lokalna sredina razvijenija i otvorenija, to je razina društvene održivosti viša. Zatvorene lokalne zajednice, izraženih tradicionalnih vrijednosti teže prihvaćaju promjene u društvu.

Sociokulturna održivost mijenja se s razvojem ukupnog društva. Promjene sociokulturnog miljea vidljive su s većeg vremenskog odmaka, budući da se i one postupno odvijaju. Stoga ih je teže uočiti i na njih pravovremeno reagirati (Krippendorf, 1986: 106).

3.2.3. Ekonomska održivost

Ekonomska održivost jamči da je razvoj ekonomski efikasan i da je upravljanje resursima takvo da će se njima moći koristiti i budući naraštaji. Cilj je tako koncipiranog razvoja blagostanje za sadašnje i buduće naraštaje. Ekonomsku održivost ne treba zanemariti u odnosu na druga načela održivog razvoja. Ona se odnosi na održavanje zaliha kapitala. Prirodni kapital do danas se u pravilu nije vrednovao, no kako bi se ostvario održiv razvoj potrebno je i njegovu vrijednost uključiti u gospodarski sustav. Govori se o ekonomskoj dobiti od neke aktivnosti koja bi bila dovoljno isplativa da se s njom neutralizira turistička amortizacija neke turističke zajednice, lokaliteta ili sl. Ova radikalna ekonomska paradigma kazuje o tome da je prihvatljivost postignuta ukoliko je ekonomska profitabilnost dovoljno visoka da nadoknadi štete, koje je turizam uzrokovao (Mowforth i Munt, 1998: 111). Ekonomska održivost ne pretpostavlja se drugim načelima održivosti. Ona je jednako važna, no dostizanje koncepcije održivog razvoja nije opravdano promatrati isključivo kroz prizmu ekonomske održivosti, a neprihvatljivo ju je i ignorirati (Smolčić Jurdan, 2005: 18).

Obrazlažući ekonomsko-ekološke temelje održivog razvoja Črnjar ističe tri važna makroekonomska cilja: punu zaposlenost, stabilnost cijena i ekonomski rast. Skupina ekonomista smatra da ekonomski rast utječe dugoročnije na bolju kvalitetu okoliša, jer iako se u početku osiromašuju prirodni resursi, s većim se razvojem zajednice razvija ekološka svijest i materijalne mogućnosti za očuvanje okoliša (Črnjar, 2002: 94-195).

“Pravila upravljanja zaštitom okoliša upućuju na to da ne smije doći do smanjenja zaliha resursa i smanjenja kapaciteta okoliša, odnosno da se to pravilo može djelomično nadomjestiti zamjenom prirodnog kapitala, kapitalom koji je stvorio čovjek, odnosno tehnološkim napretkom kao mogućnošću smanjenja korištenja prirodnih resursa” (Črnjar, 2002: 94-195).

3.2.4. Tehnološka održivost

Tehnološka održivost zahtijeva razvoj i primjenu tehnologije na način da se u proizvodnji koristi tehnologija koja uz ekonomske učinke ima i elemente, kojima se štiti okoliš. Nove tehnologije (Smolčić Jurdan, 2005: 19):

- trebaju pronaći supstitutivna rješenja za korištenje prirodnih (posebno neobnovljivih) resursa

- primjenjuju se u postupcima pročišćavanja otpadnih voda, uklanjanja otpada recikliranja i slično
- trebaju biti okrenute čovjeku i boljitku čovječanstva.

Svjedoci smo iznimnog razvoja novih tehnoloških rješenja na svim područjima ljudskog djelovanja. Za oživljavanje koncepcije održivog razvoja bitno je da se nova tehnologija koristi isključivo u korist blagostanja čovječanstva. Potreba za razvojem “sada i pod svaku cijenu” nažalost značila je za neke zemlje u razvoju privlačenje stare tehnologije koja, uz to što nije ekonomski učinkovita kao najnovija suvremena rješenja, ima za posljedicu i ugrožavanje okoliša i zdravlja ljudi. Tehnološka neodrživost takvih rješenja rezultira njihovom ekonomskom, ekološkom, te u krajnosti i socijalnom neodrživošću po države i lokalne zajednice. U kontekstu ranije iznesene tvrdnje da je održivost stvarno postignuta tek kada ukupno čovječanstvo prihvati načela koncepcije, takvi slučajevi su, dakle, i opće društveno neodrživi (Smolčić Jurdan, 2005: 19).

3.3. Načela održivog razvoja prema „Agendi 21“

Briga o čovjekovom okolišu i međunarodne inicijative na tom području intenzivnije se javljaju od Konferencije o čovjekovom okolišu Ujedinjenih naroda održane 1972. godine u Stockholmu. Najvažnije je pri tome spomenuti Izvještaj Brundtlandove komisije iz 1987. godine u kojem Svjetska komisija za okoliš i razvoj - WCED ističe sljedeća načela održivog razvoja:³

- a. Sva živa bića imaju osnovno pravo na okoliš adekvatan za njihovo zdravlje i blagostanje
- b. Države moraju poduzimati mjere očuvanja okoliša i koristiti okoliš i prirodne resurse na dobrobit današnjih i budućih naraštaja
- c. Države moraju održavati ekosustave i ekološke procese nužne za funkcioniranje biosfere, trebaju čuvati biološku raznolikost i nadzirati ostvarenje održivog prinosa pri korištenju prirodnih resursa i ekosustava
- d. Države moraju donijeti i poštovati adekvatne standarde zaštite okoliša i nadzirati promjene do kojih dolazi te javno objavljivati podatke o kvaliteti okoliša i korištenju resursa

³ World Commission on Environment and Development (WCED), *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford, 1987.

- e. Države trebaju zahtijevati izradu studije utjecaja na okoliš projekata koji bi mogli znatno utjecati na okoliš ili korištenje prirodnih resursa
- f. Države moraju informirati sve osobe i subjekte na koje planirane aktivnosti mogu imati utjecaja
- g. Države moraju osigurati da konzerviranje/očuvanje čini integralni dio planiranja i implementacije razvojnih aktivnosti i osigurati (ukoliko se radi o razvijenim, bogatim zemljama) pomoć pri primjeni mjera zaštite okoliša i održivog razvoja zemljama u razvoju
- h. Države trebaju 'in bona Ade' surađivati s drugim državama pri primjeni mjera zaštite.

“Agenda 21” usvojena je na Svjetskom summitu u Rio de Janeiru 1992. godine (Smolčić Jurdan, 2005: 21). “Agenda 21” podrazumijeva aktivnosti koje se planiraju učiniti u cilju dugoročne održivosti turizma na Zemlji.

To je dokument koji upozorava na potrebu promjena odnosa čovjeka prema prirodi i prirodnim dobrima, koja čovjek iskorištava u turističke svrhe.

Analizom definiranih načela održivog razvoja te načela prilagođenih turizmu Smolčić Jurdan smatra da se mogu istaknuti sljedeća načela održivog razvoja (Smolčić Jurdan, 2005: 21):

- Menadžment i planiranje potrebno je usmjeriti k adekvatnom korištenju resursa u turizmu.
- Konceptcija održivog razvoja nije “anti-razvojna” koncepcija, ali ističe limite razvoja skladu s čime je potrebno i razvijati turizam.
- Naglasak je na dugoročnom promišljanju razvoja turizma
- Menadžment održivog razvoja turizma vodi računa, ne samo o problemu zaštite okoliša, već i o ekonomskim, društvenim, kulturnim, političkim i drugim pitanjima
- Potrebno je voditi računa o jednakosti i pravdi među naraštajima ljudi
- Svi zainteresirani subjekti iz okruženja (engl. stakeholders) trebaju biti konzultirani, uključeni u donošenje odluka i informirani o problemima održivog razvoja turizma
- Nužna je realna procjena mogućnosti primjene održivog razvoja u praksi i mogućih dosegâ u budućem razdoblju
- Poduzeća trebaju iskoristiti tržišne prednosti primjene održivog razvoja
- Zbog mogućih sukoba oko korištenja resursa nužni su ustupci i kompromisi.

- Pri ocjeni koristi i troškova održivog razvoja turizma treba uvažiti sve individue i skupine na koje tako promišljen razvoj ima utjecaj.

Dugoročni razvoj turizma podrazumijeva prije svega čuvanje i racionalno korištenje prirodnih resursa, kao primarnoga turističkog resursa te očuvanje prirodnih i izgrađenih atraktivnosti kao faktora turističke privlačnosti i dijela turističke ponude pojedine turističke destinacije ili regije. Ovo načelo trebaju uvažavati sve razine menadžmenta (od najniže do najviše); također ga trebaju uvažavati menadžment poduzeća i menadžment turističke destinacije (Smolčić Jurdan, 2005: 21). Iz navedenog također slijedi da je potrebno u prvoj fazi djelovanja minimizirati negativne utjecaje na okoliš što možemo smatrati pasivnim oblikom djelovanja, da bi se u sljedećoj fazi pristupilo aktivnostima koje izravno pridonose očuvanju unapređenju okoliša.

Ovo načelo uključuje ostvarenje konverzijske funkcije turizma koji predstavlja sposobnost turizma u pretvaranju negospodarskih resursa u gospodarske, koji, da nema turizma ili da nisu uključeni u turističke tokove, ne bi ostvarivali ekonomske učinke (ponajprije prihod). Kao primjer može se navesti kupanje u moru, boravak na snijegu, posjet samostanu, galeriji, ostacima dvorca, vodopadima na obližnjoj rijeci, jezerima, spiljama, kanjonima i drugim prirodnim i antropogenim resursima (Pirjevec i Kesar, 2002: 158). Slobodan pristup resursima čimbenik je koji otežava mogućnost kontrole korištenja i očuvanja resursa. Primjer resursa sa slobodnim pristupom je more. S obzirom da je more dostupno, uvjetno govoreći svima, teško je spriječiti postupke kojima dolazi do njegova zagađenja. Ipak, kvalitetna zakonska regulativa i rigorozna kontrola njena poštivanja, uz sankcije, bitno bi pridonijela smanjenju ekscenčnih situacija (Smolčić Jurdan, 2005: 23). U skladu s iznesenom tvrdnjom da je održivi razvoj potrebno promatrati globalno može se navesti primjer osobito osjetljivih zatvorenih mora, primjerice Sredozemlja. Konceptija održivog razvoja turizma nije “antirazvojna” konceptija, ali ističe granice razvoja u skladu s čime je potrebno i razvijati turizam. Unatoč činjenici da smo svjedoci intenzivnog razvoja novih tehnologija i ovladavanja novim saznanjima, ipak postoje strahovanja od iscrpljivanja raspoloživih resursa. Održivi razvoj turizma polazi od pretpostavke da su resursi ograničeni te traži način za definiranje tih limita i u suglasju s time i mogućih granica razvoja. No pri tome se susrećemo s dva problema (Barmwell, 1996: 44-45):

- nemogućnost preciznog predviđanja posljedica pojedinih ljudskih aktivnosti
- nemogućnost preciznog definiranja vrijednosti pojedinih resursa za buduće naraštaje.

Iako se može zaključiti da je, zbog ograničenog znanja, teško sa sigurnošću postaviti granice razvoja, ipak je nužno u situacijama gdje posljedice mogu biti vrlo negativne i nepopravljive definirati određene limite, standarde (Smolčić Jurdan, 2005: 23).

S etičkog stajališta neprihvatljivo je nastojanje u kratkom vremenu ostvariti što veći profit od turizma te pri tome nekontrolirano iscrpljivati i degradirati prirodna i kulturna dobra. To znači ostvarenje profita na račun i štetu budućih naraštaja (Smolčić Jurdan, 2005: 23).

Politika razvoja turizma koja nije održiva vodi u trajno iscrpljivanje prirodnih i društvenih resursa - dugoročno znači kraj turističke destinacije kakvu poznajemo kroz povijest. Razvoj turizma treba planirati dugoročno kako bi za nekoliko desetaka godina naraštaji koji dolaze iza nas, uživali u prirodi, baš kako mi uživamo danas (Smolčić Jurdan., 2005: 23). Kada se govori o turizmu nužno je ispitati stavove lokalnog stanovništva, turista te predstavnika lokalne uprave, turističke zajednice i menadžmenta utjecajnih turističkih poduzeća na razini turističke destinacije (Smolčić Jurdan, 200.: 23). Ovo je jedno od osnovnih načela održivog razvoja turizma. Pri tome se, predviđajući gospodarski (i turistički) razvoj, treba analizirati i utjecaje različitih razvojnih scenarija na lokalnu zajednicu i stanje prirodnog okoliša te na raspoložive resurse u dužem vremenskom razdoblju (Smolčić Jurdan, 2005: 23).

Menadžment održivog turizma vodi računa ne samo o problemu zaštite okoliša, već i o ekonomskim, društvenim, kulturnim, političkim i drugim pitanjima. Vrlo često se pojam održivog razvoja (ograničeno) veže samo uz zaštitu okoliša. No, treba naglasiti da održivi razvoj turizma ima mnogo šire značenje. Nastoji se uravnotežiti razvoj svih djelatnosti i grana gospodarstva na određenom području, a sa svrhom poboljšanja standarda i kvalitete življenja lokalnog stanovništva. Dakle, održivi turizam nije isključivo proizvod razrađene turističke politike i strategije, već se razvija pod mnogobrojnim i raznolikim utjecajima ukupnog gospodarstva, društva, različitih skupina i pojedinaca. Cilj je, također, očuvati i revitalizirati kulturne stečevine, značajke i običaje kraja. Integralni pristup planiranju potaknut će procjenu relativnih koristi i troškova drugih ekonomskih aktivnosti kao i turizma te smanjiti ovisnost o samo jednoj gospodarskoj aktivnosti. Integralno planiranje je "model planiranja u kojem se u jedinstvenom postupku planiranja usmjerava i usklađuje gospodarski, socijalni i prostorni razvoj na svim prostornim razinama. Integralno planiranje u turizmu je instrument ekonomske politike kojim se osigurava skladan i sinkroniziran razvoj turizma i svih grana i djelatnosti u

kojima se neposredno ili posredno ostvaruje turistička potrošnja i koje sudjeluju u podmirenju turističkih potreba” (Vukonić, Čavlek i sur., 2001: 140).

Integralni turistički razvitak je “oblik razvoja turizma u kojem turizam čini samo jednu zavisnu varijablu i ne promatra se kao izolirana pojava, već kao međusobni odnos brojnih komponenata društveno-ekonomske stvarnosti određene sredine.

Turizam se od samih početaka razvijao uvijek naglašavajući svoju pripadnost pojedinoj užoj prostornoj jedinici. Najprije je to bilo turističko mjesto i lokalitet, pa zatim turistička zona i regija, turističko područje, turistički pravac, i naposljetku, turistička destinacija. Integralni razvitak podrazumijeva ukupni razvitak jednog kompleksnijeg prostora u kojem su moguće različite turističke aktivnosti, razvijajući se u međusobnoj suglasnosti, ali i s drugim gospodarskim aktivnostima, koje su uglavnom podređene koncepciji i politici turističkog razvitka takve prostorne jedinice” (Vukonić, Čavlek i sur., 2001: 140). Temelj održivog upravljanja obalnim područjima i njihovim resursima leži u dubokom razumijevanju samog okoliša. To uključuje poznavanje fizičkog okoliša, kao i društvenih i gospodarskih čimbenika, a sve to unutar prostornih zemljopisnih parametara. Upravljanje obalnim područjima zahtijeva integralni pristup: upravljačke odluke se moraju temeljiti na detaljnom poznavanju obalnog sustava i dinamičnih sila koje djeluju u njemu. Obalna područja predstavljaju visoko dinamične sustave često iskorištavane do svog maksimuma. Konstantno i detaljno praćenje promjena uvjeta te stalna ocjena učinkovitosti protumjera koje upravljači poduzimaju, potrebni su za ispravljanje pogrešaka i usmjeravanje budućih politika.

U Hrvatskoj se provodi čitav niz projekata koje su inicirale vladine ustanove ili udruge građana s ciljem očuvanja prirodna i kulturne baštine, te njenog vrednovanja. Treba napomenuti da ekološki gledano Hrvatska spada u ekološko nezagađena područja, bez obzira radilo se o zraku, slatkim vodama ili moru, te da je Hrvatska sigurno područje, gdje će se gost osjećati ugodno i dobrodošlo (Tepšić, 2008: 3).

Sljedeće poglavlje rada se bavi središnjom temom ovog rada, a to je održivi turizam u Splitsko dalmatinskoj županiji. Istražuju se odrednice razvoja održivog turizma u dotičnoj županiji te aktualni projekti koji zadovoljavaju kriterije održivosti turizma.

4. ODREDNICE RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA U SPLITSKO – DALMATINSKOJ ŽUPANIJI

U narednim potpoglavljima rada se istražuju karakteristike turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji te perspektive razvoja održivog turizma.

4.1. Karakteristike turizma u Splitsko – dalmatinskoj županiji

Splitsko-dalmatinska županija je prostorno najveća županija u Republici Hrvatskoj, a smještena je na središnjem dijelu hrvatskoga juga te kao takva ima privlačan zemljopisni položaj, klimu, povijesno značenje i veliki utjecaj na ukupni razvitak cjelokupnog gravitacijskog područja. Županija ima mnoge komparativne prednosti, s osobitim naglaskom na zemljopisni položaj, prirodne resurse i prometne komunikacije (Petrić, 2006: 3).

4.2. Perspektiva razvoja održivog turizma kroz projekte održivog turizma

Intenzivna aktivnost na realizaciji više regionalnih eko projekata s ciljem provođenja suvremene dispozicije otpadnih materija, pod čime se podrazumijevaju suvremena rješenja sistema gradskih kanalizacija i izgradnju sekundarne mreže iz stambenih i ugostiteljskih te industrijskih objekata, uz kondicioniranje otpadnih voda i permanentne provjere zagađenosti mora te zabranu kupanja i ribolova na određenim zagađenim područjima (Geić, 2011: 143). Jadransko more i obalni prostor Republike Hrvatske osebujni su i jedinstveni zbog bogatstva života, čistoće i prozirnosti mora, te razvedenog i dinamičnog krajolika. U tom smislu je i temeljna strateška orijentacija Republike Hrvatske održivo gospodarenje Jadranskim morem, obalom i otocima, te očuvanje neprocjenjivih bogatstava i prirodne raznolikosti morskih ekosustava i obalnog prostora omogućujući uravnotežen razvoj gospodarskih djelatnosti na obalnom i otočnom području. U prostoru Jadranskog mora, obale i otoka nalaze se najvrjedniji, ali i najosjetljiviji prirodni ekosustavi Hrvatske. Ovdje se odvijaju procesi koji ovise o uzajamnom djelovanju mora i kopna.

Sve ove osobitosti iziskuju posebno brižno i osmišljeno upravljanje i gospodarenje. Razvojni pritisci i negativni utjecaji na prirodne eko-sustave sve su izraženiji te izviru iz intenziviranja

procesa sveopće litoralizacije što ugrožava priobalni krajolik i vodene površine, a posebice more gdje direktno ili indirektno završavaju polucije svih oblika i vrsta (Geić, 2011: 144).

U tom smislu operativni program praćenja stanja kakvoće mora na morskim plažama započeo je na hrvatskom Jadranu prije gotovo dvadeset godina i do danas je prošao kroz brojne dorade, prilagodbe i promjene. Pravni temelj za provođenje ovog programa su Uredba o kakvoći mora za kupanje (NN 110/2007) i Zakon o zaštiti okoliša (NN 82/1994). Program ispitivanja kakvoće mora na morskim plažama financira se iz proračuna priobalnih županija, a ispitivanje mora provode ovlaštene laboratoriji. Praćenje kakvoće mora podrazumijeva uzorkovanje i analiziranje mora namijenjenog za kupanje i rekreaciju te permanentno informiranje javnosti. Za koordinaciju programa, objedinjavanje, valorizaciju podataka te informiranje javnosti zaduženo je Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (Geić, 2011: 144).

U Splitsko-dalmatinskoj županiji more se uzrokuje na 140 točaka. Promatrajući pojedinačno ocjenjene uzorke u sezoni 2008., 59,70% uzoraka ocjenjeno je kao more visoke kakvoće, 39,37% kao more podobno za kupanje i 0,93% kao umjereno onečišćeno more, što su u odnosu na konkurentne regije relativno povoljni pokazatelj (Geić, 2011: 144).

Rezultati ispitivanja kakvoće mora na hrvatskim morskim plažama tijekom 2008. godine pokazuju da je more namijenjeno za kupanje u Republici Hrvatskoj visoke kakvoće jer čak 99,01% uzoraka ispunjavaju stroge kriterije koje propisuje Uredba o standardima kakvoće mora na morskim plažama (Geić, 2011: 144).

S ciljem očuvanja visoke kakvoće mora na morskim plažama, te prirodnih datosti plaža, problemu gospodarenja plažama te morem za kupanje i rekreaciju treba pristupiti cjelovito, obraćajući pozornost na gospodarsku i ekonomsku važnost s jedne te zaštitu mora i morskog okoliša s druge strane. Uz sve pozitivne gospodarske učinke, turizam nosi veliko opterećenje za morski i obalni okoliš te u pogledu mogućeg pogoršanja kakvoće mora predstavlja glavni faktor rizika, pa je u tom kontekstu za Hrvatsku osobito važan razvoj koncepta održivog turizma, a tim konceptom razvoja vodi se i Splitsko-dalmatinska županija (Geić, 2011: 144).

U Splitsko-dalmatinskoj županiji se planiraju i realiziraju mnogi projekti održivog turizma, a neke od njih će se detaljnije analizirati u sljedećim poglavljima rada.

4.3. Projekt „Eko-kaštelanski zaljev“

Sagledavajući objektivne potrebe logično je da jadranske turističke destinacije sukladno zahtjevima turističke potražnje te narasloj ekološkoj svijesti i zdravstvenoj kulturi lokalnog pučanstva djelotvorno upravljaju svim vodenim resursima kopna i mora kao temeljnim elementima kvalitete života, gospodarstva i turizma. One predvode i u realizaciji suvremenih sustava odgovornog upravljanja vodama i u složenim klimatskim uvjetima nastoje osigurati dovoljne količine vode za pučanstvo, turizam i prateće gospodarstvo.

Ovaj proces iako s vremenskim odmakom slijedi višegodišnju uspješnu politiku članica EU koje svojom legislativom te praktičnim mjerama i policia o relativnom zaostajanju hrvatskih regija za ovim primjerima u bližoj i daljoj povijesti govori i podatak da je i danas značajan dio dalmatinskog zaobalja i otoka izvan vodoopskrbnih sustava, a sustavi kondicioniranja polucija još su u procesu realizacije.

To je svojevrsni paradoks imajući u vidu činjenicu da u okruženju od svega stotinjak km na području srednje i sjeverne pa i južne Dalmacije postoje izdašni riječni tokovi (Zrmanja, Krka, Jadro, Cetina, Neretva, Ombla) dostatni i za višestruki broj korisnika. Njih je bilo moguće uvezati u jedinstveni sustav te osigurati odgovarajuću zaštitu, tretirajući ih kao izuzetni gospodarski resurs budućnosti, u uvjetima kada pitkom vodom oskudijeva gotovo polovina čovječanstva (Geić, 2011: 145).

Uz iznijeto treba apostrofirati činjenicu da je na ovim prostorima tijekom 20. stoljeća razvijan gospodarski sustav po principu „isplati se - šteti okolišu“ koji je devastirao neke najkvalitetnije priobalne prostorne resurse (Kaštelanski, Šibenski i Bakarski zaljev) poznate po stoljetnom tradicijskom gospodarstvu poljodjelstva i ribarstva, a potom i turizma (Geić, 2011: 146).

Ova činjenica je doprinijela tragičnim procesima depopulacije zaleđa i značajnim negativnim procesima pretjerane litoralizacije priobalja s posljedicama devastacije obalnih zona i obradivih površina te vodenih resursa.

U nastojanju da se stanje radikalno izmijeni sredinom osamdesetih godina 20.st. Sveučilište u Splitu u suradnji s HAZU te uz pomoć međunarodnih specijaliziranih organizacija UN, Svjetskom i Europskom bankom te Svjetskom zdravstvenom organizacijom započimje multidisciplinarnim projektom „Gospodarenje širim prostorom Kaštelanskog zaljeva“.

Eko-kaštelanski zaljev najveći je projekt ovakve vrste na Mediteranu. Kako bi ostvarili zajednički cilj – čisto more i dovoljno pitke vode – četiri grada: Split, Solin, Kaštela i Trogir sa Splitsko-dalmatinska županijom, Hrvatskim vodama i splitskim Vodovodom i kanalizacijom osnovali su 1998. godine Agenciju Eko-kaštelanski zaljev.

4.4. Projekt Medpaths

Opći cilj projekta je ponuditi strategiju zaštite i revitalizacije područja u zaleđu koji obuhvaća nekoliko aspekata (kulturne i prirodne resursi) i povezivanje iskustava iz Hrvatske i Italije o postojanju održivih modela u upravljanju prirodnim i kulturnom.

Opći cilj projekta je ponuditi strategiju zaštite i revitalizacije zaleđa koja uključuje nekoliko aspekata (kulturne i prirodne resurse) te povezuje iskustva Hrvatske i Italije vezano uz postojanje održivih modela upravljanja prirodnim i kulturnim nasljeđem u zaleđu.

4.5. Projekt „Eko etna stara sela“

Dalmacija je izuzetno atraktivna i već svjetski afirmirana turistička regija koja obuhvaća područje od otoka Paga i rijeke Zrmanje na sjeveru do Konavala, odnosno rta Oštro na jugu zahvaćajući područje dalmatinskih otoka te zaleđa (Bukovica, Ravni kotari i Dalmatinska zagora). U zaleđu priobalnog planinskog niza Srednje Dalmacije, između rijeke Krke i donjeg toka Neretve, pruža se oko 150 km dug kraški pojas Dalmatinske zagore koji, kao ni ostalo zaleđe, turistički nije adekvatno valoriziran.

Dalmatinska zagora, kao i ne priobalno područje dalmatinskih otoka, izuzetno je povoljna upravo za razvijanje ruralnog turizma. Situaciju u Dalmatinskoj zagori i na jadranskim otocima karakterizira proces ekonomske i demografske degradacije. U takvim uvjetima razvijanje ruralnog turizma može doprinijeti poboljšanju opće sociogospodarske slike područja.

Iznimno atraktivni prirodni resursi na ovom prostoru omogućuju bavljenje rekreativnim aktivnostima kao što su planinarenje, šetanje, penjanje, lov, ribolov, vožnja biciklom po seoskim putovima, te brojne rekreativne i avanturističke aktivnosti na rijekama. Uz to, svako selo ima zanimljivu priču o tome kako se nekad živjelo. Selektivni turizam je sve više temeljen

na priči, mitu, legendi, netaknutoj prirodnoj ljepoti, očuvanom kulturnom blagu i sl., a to je ono što u ruralnom turizmu treba približiti gostima (Geić, 2011: 403).

Etnoland “Dalmati”

Etnoland “Dalmati” je jedan od rijetkih tematskih parkova u Hrvatskoj. Etnoland “Dalmati” nalazi se u Parkovu Selu kod grada Drniša, a drugi primjer nalazi se u etno selu obitelji Škopljanac kod Nacionalnog parka Krka. Oba primjera svijetli su primjeri ruralnog turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Ovo etno selo je odličan primjer strategijski planiranog razvoja određene ruralne sredine, koja je bila zapuštena i zaboravljena. Ovo je primjer da je moguće, uz dobru volju, kreativnost i želju da se posjetiteljima ponudi autohtoni turistički proizvod, očuvati kulturnu baštinu i vratiti život na selo.

U Etno selu se nalazi i jedina etnografska zbirka s oko 150 eksponata iz dalmatinskog podneblja. Zahvaljujući dodatnim tradicijskim manifestacijama kao što su bikijada te poznata „olimpijada“ narodnih sportova s brojnim popratnim kulturnim manifestacijama, ovo je jedno od najpoznatijih turističko-ruralnih etnografskih kompleksa u Hrvatskoj (Geić, 2011: 407).

4.6. Prostorni plan parka prirode „Biokovo

Biokovo je proglašeno parkom prirode 16. lipnja 1981. godine (NN 24/81) kada su određene i granice zaštićenog područja. Upravljanje parkom Javna ustanova započela je 2001. godine.⁴ Biokovo je dio planinskog niza koji se proteže od Velebita preko Kozjaka, Mosora, nastavlja se na Biokovu, Orijenju, a dio je Vanjskih Dinarida. Biokovo je planinski masiv uz Jadran, koji se nalazi u središnjoj Dalmaciji, u zaleđu grada Makarske. Najviši vrh Biokova je Sv. Jure, a doseže čak 1762 metra nadmorske visine. Park prirode obuhvaća planinu Biokovo od prijevoja Dubci na sjeverozapadu do Gornjih Igrana na jugozapadu. Biokovo se pozicioniralo u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Park prirode Biokovo je vrlo bogat raznolikim biljnim i životinjskim vrstama, obiluje velikom brojem endema koji se ne mogu vidjeti nigdje drugdje osim na Biokovu, posjeduje neobičnu geomorfologiju koja obiluje brojnim krškim fenomenima⁵.

⁴ Park prirode Biokovo – stručna podloga za Prostorni plan područja posebnih obilježja, file:///C:/Users/ivna/Downloads/56.pdf , (25.02.2020.)

⁵ Park prirode Biokovo – stručna podloga za Prostorni plan područja posebnih obilježja, file:///C:/Users/ivna/Downloads/56.pdf , (25.02.2020.)

Biokovo je radi svih nabrojanih posebnosti zaštićeno područje prirode., a titulu Parka prirode nosi već 25 godina, točnije od 1981. godine. Kad se određeno područje zaštititi na način da ga se učini Parkom prirode to zapravo znači da se u Parku Biokovo štite njegova temeljna obilježja i prirodne vrijednosti, to također znači zaštitu tradicionalno nasljeđe poljoprivrede, očuvanje tradicionalne tipologije naselja te nastojanje da se spriječi dugogodišnje iseljavanje stanovništva, te da se očuva tradicionalni način života na i uz planinu. U zaštićenom Parku prirode nalaze se i dva posebno zaštićena područja, a to su: Miletin bor i Biokovski botanički vrt Koština. Miletin bor je spomenik prirode koji je vrlo vrijedan jer se u njemu nalaze vrlo rijetki primjerci drveća. Biokovski botanički vrt Kotišina je izgorio u požaru, uz to je vrlo zapušten. Oba spomenika vane za obnovom i održavanjem, budući da se već dugi niz godina o njima nitko nije brinuo⁶.

⁶ Park prirode Biokovo – stručna podloga za Prostorni plan područja posebnih obilježja, file:///C:/Users/ivna/Downloads/56.pdf , (25.02.2020.)

5. ZAKLJUČAK

Splitsko-dalmatinska županija ima mogućnosti za razvoj raznih vidova selektivnog turizma, kroz prizmu održivih projekata. Splitsko-dalmatinska županija ima mnogobrojne potencijalno dobre projekte koji će doprinijeti razvoju dugoročno održivog turizma.

Eko turizam još uvijek nije zaživio u mjeri u kojoj je trebao, no svake godine se vide pomaci po pitanju osviještenosti svih sudionika turističke ponude. Naime, eko turizam nudi turistima mogućnost uživanja u ljepotama Splitsko-dalmatinske županije kroz cijelu godinu. To se posebno odnosi na zaštićena područja prirode, kao što je primjerice Park prirode Biokovo, koja su veliki potencijal za razvoj turizma u promatranj županiji tokom cijele godine. Ovdje se treba razvijati alpinistički, planinarski, biciklistički, avanturistički turizam koji turistima željnim uživanja u lijepoj panorami nudi očuvanu, netaknutu prirodu kakva je sad. Problem je što ova područja nisu opremljena za prihvat većeg broja turista i za kvalitetan turistički doživljaj. No to je moguće poboljšati razvojem infrastrukture, koja će se pametno uklopiti u taj prirodni ambijent.

Razvoj kulturnog turizma kao alternativnog oblika turizma moguće je očekivati u splitsko-dalmatinskim gradovima, koji nude pregršt povijesnih, arheoloških, umjetničkih bogatstava. Njegova značajnost se očituje u tome što diversificira ponudu te time doprinosi: povećanju potrošnje, produljenju sezone, privlačenju turističkog tržišta bolje platežne moći, te geografskom proširenju potražnje na zaleđe Jadranske obale.

Tematski turizam podrazumijeva zabavu, glazbu, uzbuđenje i obrazovanje, te stvara jedinstvenu turističku ponudu, a može se razvijati i u smjeru glazbenih festivala, filmskih festivala i slično. Splitsko-dalmatinska županija posljednjih nekoliko godina okuplja mlade posjetitelje u gradove, posebno u Split, nudeći im vrlo kvalitetan program zabave i kvalitetnog sadržaja.

Splitsko-dalmatinska županija ima prirodne potencijale za razvoj vrlo raznolike ponude avanturističkog turizma, kao što su: rafting, kajak, kanu, brdski biciklizam, ronjenje, let balonima, planinarenje, slobodno penjanje na Biokovu itd. Ovaj oblik turizma ostvaruje sve veći rast u Hrvatskoj. Kad bi Splitsko-dalmatinska županija pokazala malo više otvorenosti

prema ovom tipu turista, mogla bi ostvariti značajne efekte izvan ljetne sezone, te produžiti turističku sezonu na cijelu godinu, obzirom na blagu klimu koja pogoduje upražnjavanju avanturističkog turizma tijekom cijele godine.

Nautički turizam predstavlja jedan od najatraktivnijih vidova turističke ponude Jadrana. Smatra se kako je Hrvatska, zemlja tisuću otoka i prekrasne i razvedene obale raj za nautičare. Ovaj tip turizma značajno može doprinijeti ukupnom turističkom prometu Hrvatske, a posebno Splitsko-dalmatinske županije.

Ruralni turizam je specifični oblik turizma koji turistima nudi turizam doživljaja „kako je nekad bilo“. Sve više dobiva na značenju jer se njime izravno potiče razvoj destinacija seoskog turizma, a ujedno i obogaćuje sveukupnu turističku ponudu. Ovaj vid turizma je posebno razvijen u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a kvalitetni projekti se planiraju i nastavljaju i u budućnosti, a sve s ciljem revitalizacije zapuštenih imanja i sela.

IZJAVA

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Dino Šupe

Matični broj studenta: 1219038379

Naslov rada: Održivi razvoj turizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristio sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirao niti jedan njihov dio, osim citata za koje sam naveo autora i izvor te ih jasno označio znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spreman sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovoga rada.

Potvrđujem da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum

Potpis studenta

LITERATURA

Knjige:

1. Alfier, D.: *Oblici i posljedice turističkog pritiska na obalu i more*, u knjizi: Turizam - izbor radova, Zagreb, Institut za turizam, 1994.
2. Barmwell, B.: *Sustainable Tourism management: principles and Practice*, Tilburg, 1996.
3. Bruntland: 1987 prema Cooper i sur., 2008.
4. Chambers E.: *Tourism and Culture: an applied perspective*, New York, 1997.
5. Cooper C., Fletcher J., Gilbert D., Wanhill S.: *Ekonomija turizma – načela i praksa*, Split, 2008.
6. Črnjar, M., Črnjar K.: *Menadžment održivog razvoja*, Opatija, 2009.
7. Črnjar, M.: *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Rijeka, 2002.
8. Dulčić, A., Petrić, L.: *Upravljanje razvojem turizma*, Zagreb, 1998.
9. Dulčić, A.: *Turizam – načela, razvoj i praksa*, Institut za turizam, Zagreb, 1991.
10. Geić S.: *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Split, 2011.
11. Jadrešić, V.: *Turizam – u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni*, Zagreb, 2001.
12. Krippendorf, J.: *Putujuće čovječanstvo*, Zagreb, 1986.
13. Mirković, M.: *Uvod u ekonomsku politiku*, Beograd, 1935.
14. Mowforth, M., Munt, I.: *Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World*, Routledge, London, New York, 1998.
15. Pančić Kambol, T.: *Selektivni Turizam*, Matulji, 2000.
16. Pančić Kambol, T.: *Selektivni turizam: Uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa*, Zagreb, 2000.
17. Pirjevec, B., Kesar, O.: *Počela turizma, Zagreba*, Zagreb, 2002., prilagođeno prema Petrić, L.: *Osnove turizma*, Split, 2002.
18. Petrić, L. (ur.), *Regionalni operativni program Splitsko–dalmatinske županije*, Split: Splitsko–dalmatinska županija i Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2006.
19. Vukonić, B., Čavlek N.: *Rječnik turizma*, Zagreb, 2006.
20. Smolčić Jurdan, D.: *Načela održivog razvoja turizma*, u knjizi *Održivi razvoj turizma*, Rijeka, 2005.
21. Vlahović, D., *Hrvatska strana Jadrana – Turizam i transformacija*, Zagreb, 2015.
22. Vukonić, B.: *Riječnik turizma*, Zagreb, 2001.

Znanstveni i stručni članci

1. Vuković, I.: Suvremeni trendovi u razvoju turizma u Europskoj uniji i implikacije na Hrvatsku, *Tourism and Hospitality Management*, Vol.12, No.1 Lipanj 2006.
2. Sunara, Ž., Jeličić, S., Petrović, M.: Održivi turizam kao konkurentska prednost Republike Hrvatske, *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 2013, Vol.4, No.1, str. 83-88.

Internetski i elektronički izvori

1. World Commission on Environment and Development (WCED), *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford, 1987.
2. Vlada RH – Ministarstvo turizma, *Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine*, <http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf>, (25.02.2020.)
3. *Park prirode Biokovo - stručna podloga za Prostorni plan područja posebnih obilježja*, <file:///C:/Users/ivna/Downloads/56.pdf>, (25.02.2020.)